

Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін
імені О.М. Лазаревського

Кафедра історії України, археології та краєзнавства

ПОГОДЖЕНО
Протокол № 1 від «1» вересня 2020 р.
Завідувач кафедри
_____ проф. Острянка А.М.

СИЛАБУС
навчального курсу
«МЕТОДИКА НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ»

Галузь знань – 01 Освіта / Педагогіка
Спеціальність – 014 Середня освіта (Історія)
Освітній ступінь – магістр
Форма навчання – денна/заочна
Форма підсумкового контролю – залік

Викладач – Острянка Андрій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент,
професор, завідувач кафедри історії України, археології та краєзнавства.
Тел.: роб. +38(046)676-850, моб. +38(050)908-71-02.
E-mail: ostryankoam@gmail.com
Години консультацій – щовівторка з 12.00 до 13.00 (311 кабінет).

1. Анотація курсу

Навчальний курс «Методика наукового дослідження» розрахований на студентів, які прагнуть сформуванати та розвинути компетентності наукової, дослідницької роботи. Він розрахований на здобувачів освіти, які навчаються за освітньо-професійною програмою підготовки магістра і побудований згідно з сучасними вимогами до організації освітнього процесу і відповідає вимогам Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS).

Курс «Методика наукового дослідження» для здобувачів освіти освітнього рівня магістр першого року навчання і передбачає 20 лекційних, 14 практичних години, а також 86 годин самостійної роботи.

У змісті курсу можна виділити два змістові модулі.

Зміст першого модулю включає:

- усвідомлення місця і ролі наукових знань в системі історичного пізнання;
- знайомство з сучасними моделями розвитку науки, їхніми базовими принципами та практичним втіленням наукових знань;
- ознайомлення з наукознавством як галуззю знань про науку і наукове пізнання;
- аналіз законодавчої бази здійснення наукових досліджень та оформлення результатів наукових робіт;
- з'ясування системи наукових ступенів та вчених звань України та умов їх отримання;
- формування необхідних навичок для визначення проблеми наукового дослідження, вибору його об'єкту і предмету, вмотивування структури дослідження та складання плану його реалізації;
- оволодіння навичками представлення результатів наукового дослідження.

Зміст другого модулю включає:

- ознайомлення з сучасними методологічними підходами в історичній науці;
- характеристику сучасних напрямів досліджень в українській історичній науці;
- оволодіння та практичне застосування методів історичного дослідження;
- опанування понятійним апаратом історичної науки та навичок володіння ним;
- знайомство з основними способами апробації результатів наукових досліджень;
- визначення особливостей написання кваліфікаційних наукових робіт.

У процесі викладання курсу основний наголос робиться на поєднанні теоретичних основ дослідження історії та аналізу кращих практик істориків, практичному оволодінні дослідницькими прийомами, а також апробації власних дослідницьких зусиль на практичних заняттях.

2. Передреквізити курсу.

Вивчення курсу передбачає попереднє знайомство з курсами «Джерелознавство історії України», «Українська історіографія», а також достатніх уявлень про методологію історичних досліджень, науковою літературою з різних проблем історії.

3. Постреквізити курсу.

Вивчення курсу «Методика наукового дослідження» дозволить слухачам наблизитись до реалій дослідницького процесу в історії та до технології писання історії – основного ремесла історика.

4. Мета курсу.

Мета вивчення методів історичного дослідження полягає у необхідності оволодіння майбутніми істориками, вчителями, науковцями інструментарієм історичного дослідження, ознайомлення зі способами його організації та проведення й представлення отриманих наукових результатів.

Завдання курсу полягає у засвоєнні методологічних засад наукового історичного дослідження та пізнавальних можливостей основних методів історичних досліджень.

5. Очікувані результати курсу.

Вивчення дисципліни «Методика наукового дослідження» формує здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної діяльності або у процесі викладання, що передбачає застосування загальнонаукових, загальноісторичних та міждисциплінарних методів дослідження, володіння загальною та спеціальною методологією наукового пізнання, застосування здобутих знань у практичній діяльності, здатність до освоєння і системного аналізу через наукове сприйняття і критичне осмислення нових знань в предметній та міжпредметних галузях, здатність до самовдосконалення, адаптації та дії в нових ситуаціях, креативність, навички використання інформаційних і комунікаційних технологій для пошуку, аналізу та систематизації результатів досліджень, здатність до самовдосконалення у професійній сфері протягом життя, відповідальність за проведення науково-дослідної діяльності в галузі історії.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- суть, зміст та форми здійснення наукових досліджень;
- законодавчу базу реалізації наукових досліджень в Україні;
- особливості об'єкту історичного пізнання, проблеми історичного джерела та історичного факту;
- технологію здійснення історичного дослідження;
- основні методи історичних досліджень;
- основні форми наукових праць;

вміти:

- використовувати можливості здійснення наукових досліджень в межах законодавчого поля України;
- обґрунтовувати об'єкт, предмет, мету та завдання наукового дослідження, визначати його актуальність та характеризувати його практичну цінність;

- застосовувати на практиці методи історичного дослідження;
- писати наукові есе, тези, статті, кваліфікаційні роботи.

6. Організація навчання.

Тематичний план ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 НАУКОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЙОГО ВИДИ

Тема 1. Наука як значима діяльність для людства.

Класифікація наук. Види наукових досліджень. етапи наукового дослідження. Методологія та методика наукового дослідження.

Моделі розвитку науки. Кумулятивна модель. Модель розвитку науки К. Маркса. Позитивістська модель.

Наукознавство як система знань про наукові дослідження. Наукометрія. Філософія науки. Психологія науки.

Тема 2. Законодавча база здійснення наукових досліджень в Україні.

Закон України про наукову та науково-технічну діяльність 26 листопада 2015 р., Закон України Про вищу освіту 1 липня 2015 р. Постанова Кабінету міністрів України № 567 «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» від 24 липня 2013 р., Постанова Кабінету міністрів України «Деякі питання реалізації статті 54 Закону України «Про вищу освіту»» № 656 від 19 серпня 2015 р.

Організація науки в Україні. Національна академія наук. Інституту історії України НАН України. Інституту української археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України. Інститут археології НАН України. Інститут політичних та етнонаціональних досліджень ім. В.Ф. Кураса НАН України, Інститут Сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Інститут всесвітньої історії НАН України. Наукові історичні дослідження у вищих навчальних закладах України.

Тема 3. Наукові ступні та вчені звання.

Кандидат історичних наук (доктор філософії, PhD), доктор історичних наук (Doctor of Science). Вчене звання професор, доцент, старший дослідник (старший науковий співробітник). Член-кореспондент Національної академії наук. Академік Національної академії наук.

Тема 4. Структура наукового дослідження.

Загальна характеристика проблематики наукових досліджень. вибір теми наукового дослідження з історії. Актуальність дослідження. Формулювання мети, завдань, об'єкту та предмету наукового дослідження. практична значущість його результатів. Опрацювання історіографії. Етап збору інформації. Написання дослідження.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИ ІСТОРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ Тема 5. Сучасні методологічні підходи в історії.

Позитивістська, марксистська, неокантіанська, синергетична парадигми наукових студій. Напрями наукових історичних досліджень (урбаністика, некрополістика, соціальна історія, історія повсякденності, економічна історія, пам'яткознавство, історія науки і техніки).

Тема 6. Методи історичних досліджень.

Загальнонаукові методи. Дедукція та індукція. Аналіз та синтез. Класифікація та типологізація. Моделювання та схематизація. Історико-генетичний метод. Історико-порівняльний метод. Синхроністичний та діахронічний методи дослідження. структурно-функціональний аналіз. біографічний метод. методи просопографії. Критерії істинності історичного знання. понятійний апарат історичної науки

Тема 7. Апробація результатів наукових досліджень.

Виступи на наукових форумах. Підготовка доповіді на наукову конференцію. роль дискусії в науковій діяльності. Наукова стаття. Її структура. вимоги до оформлення. Тези, есе. Сучасна українська наукова періодика (друкована та електронна). Наукометричні бази періодичних та неперіодичних видань (Scopus, Web of Science, РІНЦ, Corepicus). Монографія. Вимоги до написання монографій. Наукові та науково-популярні видання. українські Інтернет ресурси з історії.

Тема 8. Кваліфікаційні наукові роботи.

Магістерська робота. Загальна характеристика, особливості написання і оформлення. Дисертація на здобуття наукового ступеня. написання та процедура захисту. Спеціалізована вчена рада.

Мова наукового дослідження.

7. Тематика практичних занять.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Теоретичні засади розвитку наукових досліджень: концепції розвитку сучасної науки	2
2	Законодавчі основи наукових досліджень в Україні	2
3	Структура наукового дослідження: методологічні засади конструювання історичного нарративу	4
	Методи історичного дослідження: методичний інструментарій історика; текст історика та методи його творення; текст магістерської роботи та особливості його творення.	4
	Апробація результатів наукових досліджень	2
	Разом	14

8. Завдання для самостійної роботи.

Слухачі самостійно опрацьовують частину теоретичних питань, перевірка яких здійснюється в ході виконання практичних завдань в ході аудиторної роботи, а також індивідуальних завдань.

9. Порядок оцінювання.

Поточне тестування та самостійна робота							Підсумковий контроль: залік	Сума
ЗМ 1				ЗМ2			25	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7		
75 (сем. заняття) + 25 (самостійна робота)								

Критерії

оцінювання знань студентів за вимогами ЄКТС:

Відповідь на семінарському занятті являє собою повідомлення з питання винесеного на обговорення. Цей виступ повинен бути чітко структурований і містити основні результати наукового вивчення проблеми, аргументи з приводу існуючих концептуальних підходів до питання, що вивчається, а також власне бачення доповідачем обговорюваної проблеми у вигляді висновків. Доповідь не повинна тривати більше 10 хвилин. При оцінюванні виступу на семінарському занятті перевага надається самостійним (без використання конспекту) відповідям, які демонструють вільне володіння студентом навчальним матеріалом. Обов'язковим є використання історичних джерел під час відповіді на питання семінару (цитування, демонстрація, тощо). При цьому допускається використання ксерокопій текстів джерел, репродукцій зображальних джерел, муляжів речових пам'яток, відео- та аудіозаписів, тощо. Відповіді, що спираються виключно на здобутки історіографії у вивченні різних джерельних комплексів, не можуть бути оцінені максимальною оцінкою, як і відповіді, що являють собою відтворення інформації про джерело або про джерельні комплекси без належного аналізу специфіки створення, з'ясування авторства, інформаційної цінності, особливостей методики їхнього опрацювання.

Студенти можуть ставити **питання** в ході обговорення проблем семінарського заняття. Питання також дозволяють виявити ступінь готовності студента до розгляду, винесених на семінарське заняття, питань, тому до уваги береться передусім якість питань. Ті з них, які провокують дискусію, актуалізують нові аспекти обговорюваної проблеми, створюють проблемні ситуації можуть бути оцінені високим балом, на відміну від питань репродуктивного характеру. При оцінюванні питань студентів їхня кількість принципового значення не має.

Рецензування відповіді на семінарському занятті передбачає визначення рівня виступу з питання семінарського заняття. З позицій власного розуміння питання студент повинен оцінити рівень знань свого колеги, вказавши на здобутки та недоліки у відповіді. Рецензія повинна враховувати самостійність суджень

доповідача, їх адекватність рівню розвитку історичної науки, здатність аргументовано відстоювати свою точку зору в дискусії.

Доповнення на семінарському занятті передбачає стислий виступ (повідомлення) у розвиток положень, висловлених доповідачем. Доповнення не повинно повторювати аргументацію та фактичний матеріал доповідача. Цінність доповнення полягає у приверненні уваги до тих аспектів обговорюваного питання, які не знайшли висвітлення у виступі доповідача. При оцінюванні доповнень студентів їх кількість значення не має.

Самостійна робота передбачає, з одного боку, роботу по підготовці до семінарських занять, з іншого – опрацювання проблем, винесених на позааудиторне вивчення. Оцінювання якості самостійної роботи здійснюється в ході написання підсумкового тесту з питань, запропонованих для самостійного опрацювання.

10. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
83-89	B	добре	
75-82	C		
68-74	D	задовільно	
60-67	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Політика академічної доброчесності.

Дотримання академічної доброчесності студентами передбачає:

- Виключно самостійне виконання навчальних завдань;
- Посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- Дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- Надання достовірної інформації про результати власної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

12. Рекомендована література

Основна

Ковальченко И.Д. Методы исторического исследования. 2-е изд., доп. М.: Наука, 2003. 486 с.

Пронштейн А.П. Методика исторического исследования. Издательство Ростовского университета, 1971. 468 с.

Додаткова

Вжосек В. Handbücher або Grundrisse. *Схід-Захід*. 2009. Вип. 13–14. С. 345–357.

Вжосек Войцех. Історія – Культура – Метафора. Постановня неklasичної історіографії; Про історичне мислення / [пер. з польськ.]. К., 2012. 296 с.

Мазур Л.Н. Методы исторического исследования : учеб. пособие. 2-е изд. Екатеринбург : Изд-во Урал, ун-та, 2010. 608 с.

Пронштейн А.П., Данилевский И.Н. Вопросы теории и методики исторического исследования. М., 1986.

Топольський Єжи. Як ми пишемо і розуміємо історію. Таємниці історичної нарації. Київ: "К.І.С.", 2012. 400 с.

Эко У. Как написать дипломную работу. Гуманитарные науки: Учебно-методическое пособие / [Пер. с ит. Е. Костюкович]. М.: Книжный дом «Университет», 2003. 2 изд. 240 с.

Яковенко Н.М. Вступ до історії. К.: Критика, 2007.

13. Інтернет-ресурси.

www.history.org.ua

www.litopys.org.ua

www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks